

Saak nommer 119/84

E du P.

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA(APPÈLAFDELING)

In die saak tussen:

STANDARD KREDIETKORPORASIE BEPERK..... AppellantenJOT MOTORS (EIENDOMS) BEPERKh/a VAAL DATSUN RespondentCoram: RABIE, HR., KOTZÉ, JOUBERT, HEFER et BOSHOFF, ARR.Verhoordatum:Leweringsdatum:

5 September 1985.

25 September 1985.

U I T S P R A A KRABIE, HR:

Die/.....

Die appèl in hierdie saak is gerig teen 'n uitspraak van Coetzee, R. (met wie waarnemende regters Slomowitz en Weyers saamgestem het) in die Transvaalse Provinsiale Afdeling. Die uitspraak is gerapporteer: kyk JOT Motors (Edms) Bpk h/a Vaal Datsun v. Standard Kredietkorporasie Bpk, 1984(2) S.A. 510 (T.)

Voordat ek die appèl behandel, voel ek my genoop om eers kortliks kommentaar te lewer op wat die geleerde regter in die tweede sin van sy uitspraak, waarin hy sê waarom die saak gaan, sê. Die sin lui (bl. 511 B-C):

"Dit gaan oor retensieregte, wat ek verkies om liens te noem, 'n woord wat in die omgangstaal, buite en binne die hof, so algemeen gebruik word dat dit lankal reeds ingeburger geraak het."

"Lien"/....

"Lien" is 'n Engelse woord wat aan die Franse taal ontleen is. Ek het nog nooit in 'n hof, of elders, gehoor dat die woord deur 'n Afrikaanssprekende in die sin van retensiereg gebruik word nie, en my kollegas se ondervinding is dieselfde. Geen woordeboek in die land gee die woord as 'n Afrikaanse woord, of selfs as 'n woord van vreemde oorsprong wat soms ook in Afrikaans gebruik word, aan nie, en ek is op navraag deur die hoofredakteur van die gesaghebbende Woordeboek van die Afrikaanse Taal (gewoonlik tot W.A.T. afgekort) meegedeel dat die redaksie oor geen inligting beskik wat toon dat die woord enigsins in Afrikaans gebruik word of bekend is nie. Na my mening moet besluit word dat die woord "lien" geen aanspraak op erkenning as 'n regsterm in Afrikaans het nie, en ek wil byvoeg dat

na/.....

na my mening ons Afrikaanse regsterminologie ook nie
behoefte aan die woord het nie.

Ek gaan nou oor tot 'n bespreking van die appèl
en begin met 'n uiteensetting van die feite van die saak.

Respondent (JOT Motors (Edms) Beperk) het op
26 Junie 1980 'n gebruikte Leyland Super Buffalo-voertuig
op huurkoop aan ene Isaac Marogane teen 'n totale koopprys
van R18 783-53 verkoop. Marogane het 'n voertuig waarop
'n waarde van R8 000 geplaas is, ingeruil en hy moes die
balans van R10 787-53 in 24 maandelikse paaielemente af-
betaal. Respondent het sy regte onder die ooreenkoms
aan appellant gesedeer. Hierdie sessie het ingevolge 'n
sg. algemene verdiskonteringsooreenkoms wat respondent en
appellant in 1978 met mekaar aangegaan het, geskied.

Volgens/.....

Volgens hierdie ooreenkoms sou respondent ooreenkomste
wat hy sluit met persone wat voertuie by hom op huurkoop
koop, aan appellant sedeer en sou appellant ook eienaar
van die betrokke voertuie word. Dit is gemene saak
tussen die partye dat appellant eienaar geword het van
die bogemelde voertuig wat respondent aan Marogane ver-
koop het. Marogane het in September 1980 aan respondent
opdrag gegee om die voertuig te herstel. Respondent het
die werk gedoen en volgens die stukke in die saak blyk dit
gemene saak te wees dat respondent se uitgawes met betrekking
tot die herstelwerk R10 774-67 beloop het. Marogane het
respondent nie betaal vir die werk wat aan die voertuig
gedoen is nie, en hy het ook versuim om die paalemente wat
die
hy ingevolge/huurkoop-ooreenkoms moes betaal aan appellant

te/.....

te betaal. Appellant het die ooreenkoms vanweë hierdie versuim van Marogane op 15 Februarie 1982 gekanselleer, en op 11 Maart 1982 het hy in die Witwatersrandse Plaaslike Afdeling aansoek gedoen om 'n bevel wat respondent sou verplig om die voertuig aan hom, as die eienaar daarvan, af te gee. Appellant het Marogane as tweede respondent in die aansoek gevoeg en het 'n kostebevel teen hom aangevra. Marogane het geen stukke voor die hof gelê nie en die hof (Kirk-Cohen, R.) het geen bevel teen hom gegee nie. Hy is ook nie 'n party by hierdie appèl nie.

In paragraaf 11 van sy bogemelde aansoek sê appellant (in die beëdigde verklaring van die bestuurder van sy tak op Vereeniging, mnr Dawid Muller) dat toe respondent onderneem het om die voertuig te herstel, hy (respondent)

bewus was van die bepalinge van die bogenelde huurkoop-ooreenkoms van 20 Junie 1980 en gewet het dat Marogane in-gevolge klousule 3(a) van daardie ooreenkoms die voertuig vry van enige retensiereg moes hou en die voertuig aan appellant moes afgee indien hy die ooreenkoms verbreek.

Die relevante gedeelte van klousule 3(a) van die ooreenkoms lui soos volg:

".... The Buyer shall keep the goods in his custody and shall maintain the goods in good order and repair, exempt from any lien or encumbrance."

Respondent het die aansoek teengestaan. Sy bestuurder, mnr Eric Roux, 'sê in 'n beëdigde verklaring dat respondent in regmatige besit van die voertuig is en 'n retensiereg teenoor appellant daarop uitoefen tot tyd en wyl hy vergoed word vir die koste wat hy aan die herstel van die voertuig

bestee het. Roux sê verder in sy beëdigde verklaring dat die voertuig "feitlik waardeloos en heeltemal nutteloos as 'n vragmotor" was voordat dit herstel is; dat die waarde van die voertuig ná die herstelwerk minstens R12 000 is en dat appellant met minstens R12 000 ten koste van respondent verryk is. Roux sê ook dat die bewerings in paragraaf 11 van Muller se beëdigde verklaring (hierbo vermeld) "irrelevant" is en dat respondent die opdrag om die voertuig te herstel, aanvaar het "in omstandighede wat normaal is vir die motorbedryf en in besonder dat die vraag wie die ware eienaar van die voertuig is, nie ter sprake kom nie."

Appellant het nie 'n repliserende verklaring voor die hof gelê nie.

In/.....

In die aansoek in die Witwatersrandse Plaaslike Afdeling het Kirk-Cohen, R., bevind dat toe respondent die voertuig herstel het, hy kennis gedra het van appellant se eiendomsreg en van die bepalinge van die huurkoop-ooreenkoms en dat hy derhalwe nie op 'n retensiereg kon aanspraak maak nie. Die geleerde regter het tot hierdie bevinding geraak op grond van 'n passasie wat in die uitspraak van hierdie hof in die saak Brooklyn House Furnishers (Pty) Ltd. v. Knoetze and Sons, 1970(3) S.A. 264 voorkom.

In die betrokke passasie het Botha, A.R., met betrekking tot die feit dat die respondent geglo het dat die persoon (mev. Bond) wat aan hom die opdrag gegee het om die meubels te berg die eienaar daarvan was, onder meer gesê (bl. 276 F-G):

"Indien/.....

"Indien die respondent van die ware toedrag van sake bewus sou gewees het, kon dit die posisie moontlik verander het, maar hy het inderdaad te goeder trou geglo dat mev. Bond die eienares van die meubels was, en het op daardie grondslag met haar gekontrakteer. (Vgl. United Building Society v. Smookler's Trustees, supra, op bl. 633)".

In die betrokke passasie in die United Building Society-saak (1906 T.S.) word o.m. gesê:

"It may well be that if a builder had notice that he was building on land which did not belong to his employer he would be in a position analogous to that of a mala fide possessor, and would have no jus retentionis against the true owner."

In die uitspraak van die hof a quo (1984(2) S.A.

510) word tereg daarop gewys (op bl. 513 B-D) dat Botha A.R.,

in die Brooklyn House Furnishers-saak, supra, nie beslis

het/.....

het dat die posisie van die respondent wel anders sou ge-
 wees het indien hy geweet het dat mev. Bond nie die eienaar
 was van die meubels wat hy onderneem het om te berg nie,
 maar dat hy bloot die moontlikheid geopper het dat dit so
 kon wees en nie die vraag bespreek het nie. Direk nadat hy
 hierop gewys het, het Coetzee, R., egter voortgegaan om te
 sê (bl. 513 D-E):

"Die regte van 'n mala fide besitter is dus
 baie pertinent op die voorgrond en daarvan
 hang die huidige beslissing af. Dit is
 dan ook hoe dit voor ons geargumenteer is."

Hierdie woorde gee te kenne, soos dit my voorkom, (a)

dat respondent as 'n mala fide besitter van die voertuig

beskou moet word, en (b) dat in die hof a quo albei partye

hulle saak voorgedra het op die grondslag dat respondent

as/.....

as 'n mala fide besitter van die voertuig aangesien moet word.

Wat (b) betref, is daar in Roux se beëdigde verklaring

geen erkenning dat respondent as 'n mala fide besitter

beskou kan word nie. In hierdie hof is namens respondent

betoog dat hy nie as 'n mala fide besitter beskou kan word

nie, en daar is nie toegegee dat daar in die hof a quo

anders betoog is nie. Ek moet ook byvoeg dat daar nie in

hierdie hof namens appellant gesê is dat respondent in die

hof a quo toegegee het dat hy as 'n mala fide besitter

van die voertuig beskou kan word nie. Wat (a) betref,

word daar nie in die uitspraak gesê op welke gronde die

hof besluit het om respondent as 'n mala fide besitter van

die voertuig te beskou nie. Vermoedelik is so bevind -

ek kan nie aan 'n ander moontlike rede dink nie - omdat

respondent/.....

respondent, toe hy die herstelwerk aan die voertuig gedoen het, geweet het dat appellant, en nie Marogane nie, die eienaar van die voertuig was, en omdat hy van die inhoud van klousule 3(a) van die huurkoop-ooreenkoms bewus was.

'n Ander punt wat ek in hierdie verband wil noem, is dat daar nie in die uitspraak uitdruklik gesê word of die hof respondent se uitgawes aan die herstel van die voertuig as noodsaaklike uitgawes (impensae necessariae) of slegs as nuttige uitgawes (impensae utiles) beskou het nie.

Coetzee, R., verwys op twee plekke in sy uitspraak (op bl. 115 C-D en E-F) na die herstelwerk as "noodsaaklike herstelwerk", en 'n mens sou dus geneig wees om te dink dat

hy/.....

hy die herstelkoste ook as noodsaaklike uitgawes sou beskou het - veral ook in die lig van die onbetwiste bewering in die beëdigde verklaring van Roux dat die voertuig "feitlik waardeloos en heeltemal nutteloos as a vragmotor" was toe respondent gevra is om dit te herstel. Dit is egter nie duidelik dat die geleerde regter die uitgawes as noodsaaklike uitgawes beskou het nie, want, as hy dit so beskou het, is dit ietwat moeilik om te verstaan waarom hy 'n lang bespreking gewy het aan die vraag of 'n mala fide besitter - wat, soos blyk uit gesag wat in sy uitspraak aangehaal word, 'n retensiereg ten opsigte van noodsaaklike uitgawes het - ook 'n retensiereg op grond van nuttige uitgawes kan verkry.

Mnr/.....

Mnr Kuper, namens appellant, het by die aanvang van sy betoog in hierdie hof gesê dat dit onsuier is om van iemand soos respondent wat in opdrag van iemand anders 'n saak in ontvangs te neem en herstel en dit dan bly behou totdat hy vir sy uitgawes vergoed is, as 'n possessor (hetsy bona fide of mala fide) van die saak te praat.

Hierdie stelling opper vrae waarom daar nie in hierdie saak beslis hoef te word nie, en ek gaan voort om die res van die advokaat se betoog te bespreek. Hy voer aan dat die uitgawes wat respondent aangegaan het slegs nuttige uitgawes was, en nie noodsaaklike uitgawes nie, maar dat die nie nodig is om hierdie vraag te beslis nie aangesien dit irrelevant is. Sy betoog is dat

iemand/.....

iemand soos respondent wat 'n voertuig herstel 'n retensiereg daarop kan verwerf slegs indien hy bona fide is - bona fide in die sin dat hy glo dat die persoon met wie hy kontrakteer die eienaar van die voertuig is - of indien die eienaar toegestem het dat die herstelwerk gedoen word.

(Ons is verwys na Tyre & Motor Supply Co., Ltd v. Leibrandt,

1926 C.P.D. 421; Ford v. Reed Bros, 1922 T.P.D. 266;

Anderson & Co. v. Pienaar & Co., 1922 T.P.D. 435; Phillips

and Gordon v. Adams, 1923 E.D.L. 104; Rencken v. Snyman,

1946 N.P.D. 551; Knoll v. S.A. Flooring Industries Ltd,

1951(1) S.A. 404(T.) en die Brooklyn House Furnishers-saak,

supra.) Respondent, sê mnr Kuper, was nie bona fide nie

en het ook nie appellant se toestemming gehad om die

herstelwerk te doen nie, en gevolglik kan hy nie op 'n

retensiereg/.....

retensiereg aanspraak maak nie. Respondent se gebrek aan bona fides, lui die betoog, is daarin geleë dat hy geweet het dat die voertuig nie aan Marogane behoort nie en dat hy van die inhoud van klousule 3(a) van die huurkoop-ooreenkoms bewus was.

Ek kan nie met hierdie betoog saamstem nie.

Respondent is deur Marogane gevra om die voertuig te herstel en het op regmatige wyse in besit daarvan gekom. Sy besit daarna sal ook regmatig wees, tensy gesê kan word dat dit daarna vanweë sy beweerde mala fides onregmatig vis-à-vis appellant geword het. Die blote feit dat 'n saak in opdrag van iemand anders as die eienaar daarvan herstel word, bring nie mee dat die persoon wat die herstelwerk doen nie 'n retensiereg teenoor die eienaar kan

verwerf/.....

verwerf nie (kyk die Brooklyn House Furnishers-saak, supra.)

Die vraag is of respondent se kennis van appellant se

eiendomsreg en van die inhoud van klousule 3(a) van die

huurkoop-ooreenkoms die posisie in die onderhawige geval

verander. Na my mening is die antwoord "nee". Klousule

3(a), wat ek geriefshalwe weer aanhaal, bepaal:

"The Buyer shall keep the goods in his custody and shall maintain the goods in good order and repair, exempt from any lien or encumbrance."

Hierdie woorde hou nie in dat Marogane nie die voertuig

uit sy besit mag laat as dit nodig sou wees om herstelwerk

daaraan te laat doen nie. Hy moes die voertuig in 'n goeie

toestand hou en daar moes by die aangaan van die ooreenkoms

noodwendig voorsien gewees het - veral aangesien dit 'n

gebruikte/.....

gebruikte voertuig was wat verkoop is - dat dit van tyd tot tyd vir Marogane nodig kon word om die voertuig te laat herstel. Ingevolge die ooreenkoms moes Marogane sorg dat die voertuig in 'n goeie toestand bly, en na my mening hou klousule 3(a) niks meer in nie as dat Marogane moes sorg dra dat hy betaal vir herstelwerk wat hy laat doen sodat daar nie 'n retensiereg ten opsigte van die voertuig teenoor appellant kan ontstaan nie. Dit hou nie in dat 'n persoon wat herstelwerk aan die voertuig doen nie 'n retensiereg kan verwerf nie. In hierdie verband moet daar ook vermeld word dat daar niks in die stukke te vind is wat enigsins die gevolgtrekking regverdig dat respondent geweet het, of moes verwag het, dat Marogane hom nie vir die herstelwerk sou, of kon, betaal nie. Mnr Kuper het aangevoer/.....

voer dat die beslissing in die bogemelde saak Tyre & Motor Supply Co., Ltd. v. Leibrandt, 1926 C.P.D. 421 sterk steun verleen aan sy betoog dat respondent nie bona fide was toe hy die herstelwerk aan die voertuig gedoen het nie en dat hy om daardie rede 'n retensiereg op die voertuig ontsê moet word. In daardie saak het die hof bevind dat die betrokke garage-eienaar 'n motor herstel het terwyl hy bewus was van 'n ooreenkoms waaruit geblyk het - aldus die bevinding van die hof - dat indien hy die motor sou herstel, hy dit teen die "express instructions" van die persoon wat hy as die eienaar van die motor beskou het, sou doen; dat hy dus nie bona fide was toe hy dit herstel het nie en dat hy derhalwe nie op 'n retensiereg op die motor

kon/.....

kon aanspraak maak nie. Die bepaling in die ooreenkoms op grond waarvan die hof beslis het dat die garage-eienaar die motor teen die "express instructions" van die persoon wat hy as die eienaar van die motor beskou het (hoewel hy nie inderdaad die eienaar was nie), herstel het, het soos volg gelui: "The hirer agrees during the period of the hire of the aforementioned car, that he will purchase all tyres, tubes, spare parts and have all repairs done to the car by the vendor's firm." Aangesien die garage-eienaar nie die "vendor's firm" was nie, is beslis dat die herstelwerk wat hy gedoen het in stryd met die "express instructions" van die gewaande eienaar geskied het en dat hy dus nie bona fide was nie. Gardiner, R.P., het in die loop van sy uitspraak (waarmee Jones, R., saamgestem het) gesê

(b1. 427):

"If a garage proprietor at the instance of my chauffeur repairs my car, well knowing that I have forbidden my chauffeur to have any repairs executed, I do not think that the garage proprietor can set up a lien against me. He cannot improve my car against my express instructions, and then retain it until I pay."

Ek vind dit nie nodig om op die korrektheid al dan nie van hierdie beslissing in te gaan nie, want al sou aanvaar word dat die hof se opvatting van die betekenis en uitwerking van die bepaling in die ooreenkoms wat ek hierbo aangehaal het juis was, meen ek nie dat dit op die onderhawige geval van toepassing is en dat daar op grond van klousule 3(a) gesê kan word dat respondent se herstelwerk aan die voertuig teen die "express instructions" of ver-

bod/.....

bod van appellant geskied het nie. Appellant se betoog dat respondent mala fide opgetree het en dat hy om daardie rede nie op 'n retensiereg kan aanspraak maak nie, kan derhalwe na my mening nie slaag nie.

Mnr Kuper het verder betoog dat appellant nie verryk, of onregmatig verryk, sal wees indien sy voertuig aan hom gelewer sou word sonder dat hy respondent vir sy uitgawes vergoed het nie, en, verder, dat indien appellant wel verryk sal word, sy verryking nie ten koste van respondent sal geskied nie. Gevolglik, aldus die betoog, moet bevind word dat respondent nie op 'n retensiereg geregtig is nie. Hierdie betoog berus op die siening dat die beslissing van hierdie hof in die Brooklyn House Furnishers-saak, supra - waar 'n dergelike betoog geopper is maar nie

deur/.....

deur hierdie hof aanvaar is nie - verkeerd is. Mnr Kuper

het ons dan ook gevra om daardie beslissing te heroorweeg

en te bevind dat dit verkeerd is. Ek vind dit voldoende

om te sê dat appellant se betoog my nie daarvan oortuig

het dat ons moet bevind dat die beslissing in daardie saak

verkeerd is nie.

Appellant se laaste betoog berus op die bepalinge

van klousule 6 van die bogemelde algemene verdiskonterings-

ooreenkoms. Dit lui soos volg:

"I/We (d.w.s. JOT Motors (Pty) Ltd)

hereby indemnify you and undertake to

hold you harmless against any claim, loss

or expense which you may sustain in consequence

of any condition or warranty expressed or

implied in an Agreement as to the quality,

description, fitness for any purpose or

otherwise of the Goods or in respect of

any obligation for service replacement or

maintebance/.....

maintenance in relation to the Goods or in respect of any other cause arising out of such Agreement."

Die betoog lui dat die uitgawes wat respondent aangegaan het om die voertuig te herstel, uitgawes is wat in verband staan met 'n "obligation for service replacement or maintenance" soos in klousule 6 bedoel; dat respondent kragtens dié klousule verplig is om appellant skadeloos te stel wat sulke uitgawes betref; dat die herstelwerk aan die voertuig dus geen ongeregverdigde verryking vir appellant meebring nie, en dat respondent gevolglik nie op 'n retensiereg op die voertuig teenoor appellant kan aanspraak maak nie.

Die betoog is ongegrond. Die klousule slaan, wat die onderhawige geval betref, op verpligtinge ten opsigte van "service

replacement/.....

replacement or maintenance" wat vir respondent ingevolge

die bogemelde huurkoop-ooreenkoms mag ontstaan. Dit het nie

betrekking op 'n geval soos dié waarmee ons in hierdie

saak te doen het nie.

Die appèl word met koste afgewys, insluitende

die koste van twee advokate.

P J RABIE

HOOFREGTER.

KOTZÉ, AR.

JOUBERT, AR.

Stem saam.

HEFER, AR.

BOSHOFF, AR.